Ataerkillik Kavramı Bağlamında Kürt Kadın Hareketinin Değerlendirilmesi*

Serpil Ozulu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0569-609X>

Doktora Öğrencisi / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 07.03.2019

Kabul: 20.11.2019

On-line Yayın: 31.12.2019

Anahtar Kelimeler

Feminizm

Ataerkillik

Kadın Kimliği

Kürt Siyasi Hareketi

Kürt Kadın Hareketi

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.29092>

Öz

Kimlik konusu hem Türkiye’de hem dünyada siyasi ve toplumsal tartışmalarda giderek ağırlığını artırmaktadır. Etnik, dini ya da cinsel kimlikler tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de uzun zamandır birçok yönüyle tartışılmaktadır. Kürt kimliği ve kadın kimliği etnik ve cinsel kimliklerin birer örneği olarak siyasi ve toplumsal arenada bir çok yönüyle Kürt sorunu ve kadın sorunu bağlamında tartışılır. Bu anlamda bu iki sorun Türkiye’nin en başta gelen toplumsal ve siyasi sorunlarından. Bu iki büyük toplumsal soruna bağlı olarak Feminizm ve Kürt hareketi 1980’li yıllardan sonra Türkiye’de gelişen iki toplumsal hareket/olgudur. Bu iki hareketin kesişimindeki Kürt kadın hareketi ise aynı dönemlerden itibaren Türkiye’de yükselişe geçmeye başlamıştır. Hem kadın sorununda hem de Kürt sorununda önemli bir konumu olan Kürt kadın hareketinin ne derece Kürt hareketi ne derece kadın hareketi olduğunun anlaşılması önemli bir konudur.

Öte yandan ataerkillik kavramı feminizmin temel kavramlarından ve bir çok farklı feminizm türünde önemli bir yer tutmaktadır. Kadınların oluşturduğu bir hareketin kadın hareketi/feminist hareket olup olmadığını anlamada hareketin ataerki yaklaşımı oldukça belirleyicidir. Bu çalışmada ataerkillik kavramı bağlamında Kürt kadın hareketinin söylemi, duruşu, çizgisi incelenerek hareketin kadın hareketi/feminist hareket olma özelliği incelenmiştir. Kürt kadın hareketinin bileşenlerinden siyasi alandaki, sivil alandaki ve PKK içindeki Kürt Kadınların ataerkillik yaklaşımları hakkında bir tarama değerlendirme çalışması olan bu çalışmada Kürt kadın hareketinin geleneksel toplumsal ataerki yapıya şiddetle karşı çıkarken Kürt siyasi hareketinden kendilerine yöneltilen örtülü ataerki yapıya yeterince karşı koyamadıkları ve bu nedenle de feminist bir hareket olup olmadıklarının sorgulandığı görülmüştür.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Ozulu, S. (2019). Ataerkillik Kavramı Bağlamında Kürt Kadın Hareketinin Değerlendirilmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 77, Winter, p. 371-390.

* Bu makale, “Kürt Siyaseti ve Radikal Demokrasi: Halkların Demokratik Partisi (HDP) Örneği” başlıklı doktora tez çalışmasından yararlanılarak oluşturulmuştur.

A Critique of Kurdish Women's Movement Within the Context of Patriarchy

Serpil Ozulu

PhD Student / Ankara Haci Bayram Veli University, Ankara – TURKEY

Article History

Submitted: 07.03.2019

Accepted: 20.11.2019

Published Online: 31.12.2019

Key Words

Feminism

Patriarchy

Woman Identity

Kurdish Political Movement

Kurdish Women's Movement

Abstract

The subject of identity gradually increases in importance both in political and social debates in the World and in Turkey. Ethnic, religious and sexual identities are discussed in Turkey as all the World in many aspects. Kurdish identity and woman identity, as an example of ethnic and sexual identities, are discussed within the context of the Kurdish issue and the women's issue in many aspects in the political and social arena. In this sense, these two issues are two of the primary social problems of Turkey. Depending on these major problems, feminism and Kurdish political movement are both social movements/facts which have grown in Turkey following 1980s. Kurdish women's movement that is on intersection of these two movements, started to rise in Turkey in the same period, too. Kurdish women's movement that has an important position at both Kurdish problem and woman problem in Turkey, is needed to explain to what extent it is a Kurdish movement or Women's movement is.

On the other side, the concept of patriarchy is one of the basic concepts of feminism and has a big importance in many different types of feminism. The approach to patriarchy of a movement which is formed by women is quite decisive in understanding whether this movement is a women movement/feminist movement or not. In this study, discourse, approach and view of the Kurdish Women's movement is examined within the context of patriarchy. As a scanning-evaluation study, this article argues the patriarchy approaches of Kurdish women in political sphere, in social sphere and in PKK Kurdish terrorist Organization, as components of Kurdish women's movement. Consequentially, it is observed that while Kurdish women's movement protests the traditional patriarchal structure categorically, it is not able to challenge the veiled patriarchal approach by Kurdish political Movement sufficiently and this situation causes it to be questioned whether women's movement is free from the political movement or not.

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.29092>

GİRİŞ

Kürt kadın hareketi 1980'lerden sonra kamusal görünürlüğü artmış önemli bir kadın hareketidir. Kürt siyasi hareketi içinden doğan Kürt kadın hareketinin Kürt hareketinden bağımsızlığı özellikle hareketin dışında sıkça tartışılmaktadır. Bunu anlamının önemli bir yolu feminizmin kilit kavramlarından olan ataerkillik konusunda Kürt kadın hareketinin farklı düzeylerde nasıl bir tavır aldığını izlemektir.

Kürt kadın hareketi üçüncü dalga feminizm bağlamındaki siyah feminizme referansla analiz edilebilir. Siyah feminizmle Kürt feminizmi arasında iki temel benzerlik vardır. Her iki hareket de ana akım feminizmlere (beyaz feminizm/Türk feminizmi) karşı durmaktadırlar. İkinci olarak da her iki feminizm de etnik mücadele dinamiklerini eleştirirler (Özcan, 2011: 44). Kürt feminizminin Türk feminizmine karşı çıkmasının siyah feminizmin beyaz feminizme karşı çıkması gibi okumak mümkündür. Literatürde Kürt kadın hareketi daha çok Siyah feminizmle bağdaştırılmakla birlikte hareketin farklı bileşenlerinin en belirgin ortak noktalarından biri ataerkil yapıya karşı duruşlarıdır.

Bu çalışmada çok çeşitlilik arz eden Kürt kadınları içinden Kürt kadın hareketinin bileşenleri olduğu düşünülen politikacı, örgüt üyesi ve sivil toplum alanındaki Kürt kadınlar inceleme konusu yapılmıştır. Kürt kadın hareketinin bu üç bileşenin ataerkillik konusundaki yaklaşımları, bu konuda yapılan literatür taramasına bağlı olarak değerlendirilmiştir. Ataerkillik karşıtlığının Kürt kadın hareketinin illegal silahlı mücadeledeki kadınlar, siyasi alandaki kadınlar ve sivil alandaki kadınlar olmak üzere üç farklı bileşeninde ne kadar vurgulandığı irdelendiğinde söylem düzeyinde üç bileşenin de ataerkilliğe önemli bir karşıt duruş sergilediği görülmüş, ancak Kürt hareketinin önderi olarak gördükleri PKK'nın kurucusu ve hapisteki lideri Abdullah Öcalan'la ilgili söylem ve tutumları mevcut ataerki karşıtı söylemleriyle çelişen bir tablo ortaya çıkarmıştır. Çalışmada öncelikle feminizme genel bir bakış ve ataerki kavramı üzerinde durulmuş, sonra Kürt kadın hareketinin tarihsel geçmişi ve konumlandırılışıyla ilgili mevcut literatürden aktarımlar yapıldıktan sonra Kürt kadın hareketinin üç bileşeninin ataerkillik karşıtlığı incelenmiştir.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Feminizme Genel Bakış

Feminizm sözcüğünü ilk kez kullanan Fransız toplumbilimci ve sosyalizmin ilk savunucularından olan Charles Fourier'dir (Notz, 2011:35). Kadınların erkeklerle eşit görülmemesine karşı çıkan ve kadının ezilmişliğini ve özgürleştirilmesi gerekliliğini vurgulayan feminizmde bu sorunun nasıl çözüleceği konusundaki görüşler farklılıklar içermektedir. Bu farklılıklara dayanarak feminizmin Liberal (Aydınlanmacı) Feminizm, Marksist Feminizm, Radikal Feminizm, Sosyalist Feminizm, Kültürel Feminizm ve Lezbiyen Feminizm gibi birçok farklı türü bulunmaktadır ve bu farklı türler feminizmin ortak bir tanımını yapmayı zorlaştırır. Ancak feminizm için genel bir ifadeyle cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir hareket demek mümkündür (Hooks, 2012, 12).

Kadın-erkek eşitsizliğinin varlığı ve bunun nasıl ortadan kaldırılacağıyla ilgilenen feminizmin toplumdaki güç ilişkilerinin erkeğin lehine olmasından dolayı kadının ezildiğini ve ikincilleştirildiğini savunan görüş olduğu şeklinde bir tanımlama da vardır (Egbatan ve Şahin, 2014: 251). Yani feminizmin kadınların cinsiyetleri nedeniyle dezavantajlı oldukları ve bu dezavantajın kaldırılabilmesi/kaldırılması gerektiği şeklinde iki temel varsayımı bulunmaktadır (Heywood, 2011: 247).

Feminizmin kökenlerini 13. yüzyıldaki bazı hareketlere kadar dayandırmak mümkün olmakla birlikte 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıl başında kadınların erkek egemenliğine ilk defa karşı çıkışı söz konusudur. Bu karşı çıkıştan kaynaklı olarak bu dönemdeki karşı çıkış batılı tarihçiler tarafından 'cinslerin savaşı' olarak adlandırılmıştır. 16. yüzyılda ilk defa Jane Anger tarafından "Havva'nın

Adem'den üstün olduğu" teziyle başlayan feminist hareket (Kılıç, 1998: 20), İngiliz iç savaşından kaynaklanan değişimlerden yararlanan İngiliz feministlerin kadın-erkek eşitsizliğine karşı broşürler dağıtmalarıyla ve kilisedeki vaizler aracılığıyla çatışmalara katılmalarıyla devam etmiştir (Notz, 2011: 34). 1622 yılında Marie de Jars de Gournay 'Kadın ve Erkeklerin Eşitliği' adlı yazısında kadın ve erkeklerin birbirlerine üstünlüğü olmadığını vurgulamıştır. .

18. yüzyılda feminist kitaplar yazan isimlerden Mary Wollstonecraft'ın 'Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi' (A Vindication of the Rights of Woman) adlı eseri feminizm üzerine yazılmış en önemli ilk eserdir (Ataman, 2009: 2). Bu eserde en çok değinilen konu kadınların da erkeklerle aynı haklara sahip olmaları gerekliliği, aynı eğitimi almaları gerekliliği, kadınların da insan olmalarından dolayı akıl ve mantığa sahip olduğu konularıdır (Wollstonecraft, 2007: 9-15; akt: Şerbetçi, 2013).

Gerçek anlamda ilk feministlerden sayılabilecek Mary Astell, geleneklerin kadınların yaşamlarını kısıtlamasına ve kadınların eğitimsiz ve gelişmemiş bırakılmasına karşı çıkmış, kadınları eğitmenin aciliyetine değinmiştir. Catherine Macaulay, Olympe De Gouges dönemin diğer önemli feminist isimleridir. Gouges Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile Bağımsızlık Bildirgesi metinlerine karşı Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirgesi isimli bir bildiri yayınlamış ve bildirinin ilk maddesinde "*Kadın özgür doğar ve erkeklerle eşit haklara sahip olarak yaşar. Toplumsal farklılıklar yalnızca genel yarar nedeniyle kabul edilebilir.*" ifadesine yer vermiştir. 19. yüzyılda ise Margaret Fuller 19. Yüzyılda Kadın adlı eseriyle Kültürel feminist geleneği başlatmış, (Şerbetçi, 2013: 13, 43), Simon de Beauvoir de varoluşçu feminist akım içinde yer almış, kadının özel alandaki rolünü tartışmıştır (Arneil, 1999: 163).

Feminizm üç dalga şeklinde gelişmiştir. 'ilk feminizm dalgası' 19. yüzyılın ortalarında ABD, İngiltere ve Almanya'da kadınların erkeklerle aynı yasal ve siyasi haklara sahip olmak için mücadele etmesiyle ilgilidir. Bu dalgada kadınlar seçme (oy) hakkını kazanmaya öncelik vermişlerdir, çünkü bu hakkın ayrımcılık ve önyargılara son vermede önemli olduğunu düşünmüşlerdir (Heywood, 2011: 248). Eşitsizliğin önlenmesi için çalışma hayatında cinsiyet ayrımı yapılmaması, eşit işe eşit ücret ödenmesi, çalışan kadınların çocukları için ücretsiz bakım, aile sorumluluklarının eşit şekilde paylaşılması, kürtajın yasallaştırılması, cinsel sömürünün sona erdirilmesi ve cinsiyete göre rol belirlenmesinin önüne geçilmesi gibi talepler dile getirilmiştir (Karadağ ve Sabancılar, 2013: 93). Ancak birinci dalgada kamusal alandan dışlanan ve erkeklerle eşit konuma getirilmeye çalışılan kadınlar 'beyaz, orta ve üst sınıf' kadınlardır (Arneil, 1999: 156).

Birinci dalga 1960'lardaki ikinci dalgaya kadar hareketin durağanlaşmasına neden olmuş, kadınların siyasi ve yasal haklarını elde etmelerine rağmen sorunlarının çözülemediği görülmüştür. Bu nedenle ikinci dalga, baskının olduğu kişisel, psikolojik ve cinsel konuları da vurgulayarak kadınların siyasi özgürlüklerini bu alanları da kapsayacak şekilde genişletmeyi ve genel olarak 'kadının özgürleştirilmesi' fikrini savunmuştur (Heywood, 2011: 248-9). Bu dalgada kürtaj hakkı elde edilmiştir. Feminizmin ikinci dalgasında yankı uyandıran bir söylem "*kışisel olan politiktir*" söylemi olmuştur. Bu ifade kadının bastırılan kişisel kimliğinin kamusal alana çıkarılabilmesi talebini içerir (Arat, 2010: 75).

1990'lı yıllarda ortaya çıkan üçüncü dalga feminizm ise feminizmin kendine yönelik bir eleştirisidir ve hareketin 'beyaz, orta sınıf, batılı' kadınların baskın olduğu ve farklı etnik köken ve kültürden kadınlara kapalı olduğu eleştirisi üzerinedir (Egbatan ve Şahin, 2014: 255). Üçüncü dalga feminizmin siyasetin sınırlarını genişletmesiyle ve geleneksel kuramın yapısını sorgulamasıyla karakterize edilmektedir (Hutchinson and Mann, 2006: 405).

1.2. Feminizmin Kilit Kavramı Olarak Ataerkillik

Ataerkillik kavramı, feminizmin sistemde var olan kurumları ve bunların meşruiyetini sorgulaması amacıyla radikal feminist akım tarafından feminist literatüre kazandırılmıştır. 'Baba otoritesi' anlamına gelen kavram, erkeğin kadınlar üzerindeki ya da yaşlı erkeğin kadınlar ve genç erkekler üzerindeki egemenliği anlamına gelir (Hughes, 2002:114). Ataerkilliğin bir başka tanımı da

erkeklerin kadınların emeği ve bedeni üzerinde tahakküm kurmalarını sağlayan hiyerarşik ilişkiler ve erkek dayanışmasını içeren toplumsal ilişkiler dizisi olmasıdır (Özçatal, 2011: 25).

Ataerkillik düşüncede erilliği temsil eden değerler, akılcılık, verimlilik, rekabet, bireycilik, acımasızlık olarak kabul edilirken, dişillik, duygusallık, ihtiyatlılık, işbirliği, toplumculuk, uysallık gibi özelliklerle tanımlanmaktadır. Aile tarih boyunca babanın hane reisi, anne ve çocukların ona tabi olduğu bir yapı olduğundan dolayı feministler tarafından cinsiyete dayalı işbölümünün temellendiği kurum olarak ataerkillik sistemin yapıtaşı kabul edilir (Özekici, 2014:15, 18). Ataerkillik “erkek egemenliği” ya da “kadınların ezilmesi” terimlerinin teorik anlamdaki feminist tanımıdır. Ataerkilliği bu anlamda kullanan *Sexual Politics (Cinsel Politika 1971)* adlı kitabında Kate Millet olmuştur (Hırata vd., akt. Şerbetçi, 2013: 48).

Ataerkillik kavramı ikinci dalga feminizmle ilgili bir kavram olmakla birlikte ikinci dalga feminizm içinde kavramın karşılığıyla ilgili farklı görüşler söz konusudur. Radikal Feministler ataerkilliği kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsiz ilişkilerden oluşan erkek egemenliğinin olduğu bir sistem olarak tanımlamışlardır. Radikal feministler ataerkilliği bir sistem olarak kabul ederken bu sistemi içinde erkeklerin kadınları sömürdüğü, onlara baskı uygulayıp egemen olduğu yapılar ve uygulamalar gerçekleştirdiği sistem olarak açıklarlar. Radikal feministler, erkeklerin hem ev içinde hem de ücretli işlerde kadınların üretkenliğini denetim altında tuttuğunu varsayar (Özçatal, 2011: 25).

Marksist Feministler ise ataerkilliği kapitalizm ile açıklamayı denemişlerdir (Hırata vd., akt. Şerbetçi, 2013:48). Marksist feministler ataerkilliği tarih dışı ve ideolojik olarak değerlendirirken *kurumsal ve sosyal alanlarda öteki olarak betimlenen her türlü şeyin uyması, boyun eğmesi, belirli ilkeleri sürdürmesi sonucunu doğuran bir yapılanma* olarak görmektedir. Bu anlamda kapitalist toplumdaki kadının ezilmişliği erkeklerden ziyade sermayeyle ilişkili bir durumdur (akt. Şerbetçi, 2013: 48). Bu farklılıklara rağmen farklı feminizmlerde ortak olan sosyal, siyasi ve kültürel olarak cinsler arası eşitsizlik olduğu ve bunun düzeltilip eşitliğin sağlanması gerekliliğidir.

Ataerkillik ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel olarak erkeklerin kadınlardan daha üstün olması anlamına gelirken feministlerin amacı bu üstünlüğü kadın-erkek eşitliğine dönüştürmektir. Feminist teorisyenler 1990’lardan sonra ataerkillik yerine ‘erkek egemenliği’ kavramını kullanmaya başlamışlardır. Bu kavram erkeğin kadın üzerindeki çok geniş çaplı baskınlığı ve erkeklerin belirlediği kurallar çerçevesinde yaşam sürmek anlamına gelmektedir (Şerbetçi, 2013:49).

1.3. Kürt Kadın Hareketinin Tarihsel Serüveni

Kürt’ ve ‘kadın’ sözcükleri kamusal alanda ilk kez bir arada, 1919’da İstanbul’da kurulan ‘Kürt Kadınları Teali Cemiyeti’nin adında kullanılmıştır (Mojab, 2007:360; aktaran: Koçal, 2014). 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti’nde Kürt ve Kürdistan adlarına gösterilen tolerans sayesinde parlak bir Kürt basını ve Kürt kadın örgütleri oluşmuş, ancak cumhuriyetle birlikte Kürt hareketi kesintiye uğramıştır. Kendi özgün ve özgür hareketlerini gerçekleştirmek anlamında olmasa da Cumhuriyet döneminde Kürt kadınlar, sol örgütlerde ve kadın hareketi içinde yer almışlardır. 1980’lerden sonra PKK terörüne bağlı olarak ortaya çıkan çatışmalar ve Kürt milliyetçiliğinin yükselmesi Kürt kadınları da etkilemiştir. Kürt milliyetçiliği çerçevesinde Kürt kültürünün ve dilinin koruyucusu ve toplumun biyolojik üreticileri olarak Kürt kadınlarının yüceltilmesi söz konusu olmuştur (Mengünoğlu, 2006: 42).

Çağlayan (2009), Kürt kadınlarının Kürt ayaklanmalarında her zaman var olduğunu söylerken, Dersim isyanındaki Bese Hanım ve Koçgiri ayaklanmasındaki Alişir’in eşi ve yoldaşı olarak tanımladığı Zarife figürünü kadınların Kürt hareketi içinde var oluşlarına örnek gösterir. Ancak bu var oluşun örgütlü bir kadın mücadelesi yerine, kadınların bireysel olarak var olmaları anlamına geldiğini de vurgular. Çağlayan, Kürt kadınların mücadelelerinin toplu bir kadın mücadelesi formunu almasının 1980’lerden sonra görüldüğünü de ifade eder. 1980’lerden sonra, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki çatışma ortamı bir yandan Kürt kadınların kırılganlığını artırırken diğer taraftan onların

politikleşmesine yol açmış, kadınlar aktif olarak siyasi partilerde mitinglerde, gösterilerde, protestolarda görünür olmaya başlamıştır (Tahincioğlu ve Ova, 2015: 36).

1970'lerden sonra Kürt kadınların mobilize olmaya başladıkları görülse de bu dönemlerde sol örgütlerdekine benzer olarak kadınların hareket içinde geleneksel kadın rolleriyle ve özellikleriyle ön plana çıkmaları söz konusudur. Kadın sorununun kadının özgürlük düşüncesi bağlamında ele alınması 1980'lere tekabül etmektedir. Öyle ki bu dönemdeki kadının özgürlüğü düşüncesinden yola çıkılarak ailenin reddi gibi konular tartışılmıştır. Kürt milliyetçisi akım içindeki erkeklerin kadınları araçsallaştırması, kadınların tepki gösterdiği bir başka konudur (Yılmaz, 2006: 107).

Kürt feminizmi Türk feminizmine kıyasla birçok farklı nedenden ötürü ama özellikle de şehre göç eden kadınlar olmalarından dolayı Kürt hareketi içinde kalma mücadelesine öncelik vermeleri nedeniyle daha geç gelişmiştir. Kürt kadınlar da 1980'lerde ortaya çıkan feminist hareketlerden etkilenmiş ve 1990'larda güç kazanmaya başlamıştır (Tahincioğlu ve Ova, 2015: 35).

1990'lar öncesi Türkiye'deki sol hareketlere ya da kadın hareketlerine eklenen Kürt kadınlar 1990'lı yıllarda Türkiye'deki kadın hareketinden ve sol örgütlerden kopmaya başlamış, ilk olarak Osmanlı döneminde başlayan Kürt kadın hareketi Kürt feministler tarafından *çıkartılan Jujin, Roza, Jin ü Jiyan* gibi dergilerle canlanmaya başlamıştır. Kürt kadınların çıkardığı bu dergilerde hakim tema kendi deyimleriyle bir taraftan Kürt toplumundaki cinsiyetçilikle diğer taraftan Türkiye toplumundaki ırkçılıkla mücadele etmektir (Mengünoğlu, 2006: 43). *Jujin, Jiyan, Yaşamda Özgür Kadın* ve *Roza* gibi Kürt kadın dergileri Kürt kadınlarının Türk feministlerden ve Kürt hareketinden bağımsız olabilmek için kurdukları *Bağımsız Kürt Kadınları Örgütü*'nün çalışmaları dahilindedir (Çağlayan, 2009).

Çalışmada Kürt kadın Hareketi bağlamında incelenen politikacı, illegal silahlı mücadeledeki ve sivil alanındaki Kürt kadınlardan her üç bileşen için de bağlayıcı olan direniş temasıdır. Ancak direniş ortak hedefinde birleşseler de *Roza, Jujin* ya da *Azadi* gibi gazete ve dergilerle faaliyetler yürüten feminist Kürt kadınlar, Kürt milliyetçi kurtuluş hareketlerine eleştiriler yöneltmekte, tüm milliyetçi kurtuluş hareketlerinde mevcut bir çelişki olan, söylemde dişiliğin annelikle özdeşleştirilmesi biçimine karşı çıkmaktadırlar. Bu grup Kürt feministler, bu söylemle kadının millet düzleminde yüceltilen ama yaşam içinde aileye raptedilen bir konumda olduğu görüşünü savunurlar (Yalçın-Heckmann, 1999).

Kürt kadınların ayrı dergiler çıkarmaları Kürt Hareketi içinde tartışma konusu olmuş, hareketin içindeki erkekler Kürtler'in dergileri, televizyonları, partileri, kültür merkezleri varken ayrı bir kadın dergisini gereksiz ve masraflı bulmuşlardır. Dergi çıkaran Kürt kadınlar bir yandan Kürt hareketi içindeki erkeklerin karşı duruşlarıyla mücadele ederken diğer yandan devletin baskıcı tutumuyla karşılaşmışlardır. *Yaşamda Özgür Kadın* Dergisinin 26 sayısının her sayısı için toplatma kararı çıkmış, 2000 yılında da dergi mahkeme kararıyla kapatılmıştır; ancak kadınlar dergiyi "*Özgür Kadının Sesi*" adıyla çıkarmaya devam etmişlerdir (Yılmaz, 2006: 107).

1990'ların yarısından itibaren Kürt kadınları Kürt hareketinin giderek geri çekilmeye başlaması ile kendi hareketlerini geliştirebilmek için daha özgür bir ortam bulmuş, Kürt milliyetçisi akımın geri çekilme dönemleri ile birlikte kadınlar arası dayanışma artmıştır; Kürt kadın hareketi değerlendirilmesinde bu nokta önem arz etmektedir (Yılmaz, 2006: 106). Bu dönemlerde Kürt kadınların kadın hareketi olarak faaliyet gösterdikleri alanlardan biri daha önce de değinildiği gibi dergicilik faaliyetleri olmuştur. Kendilerine Türk medyasında yer bulmakta zorlanan Kürt kadınlar kendi alternatif medyalarını oluşturma hareketlerine girişmişler ve çeşitli dergiler çıkarmışlardır. Bu yıllarda *Roza, Yaşamda Özgür Kadın, Jin ü Jiyan, Jujin* gibi farklı dergiler çıkararak seslerini duyurmaya çalışmışlardır.

2000'li yıllara gelindiğinde Kürt Kadın hareketinin Türkiye'deki ana akım feminizmle ortak stratejiler geliştirdiğini gözlemlemek mümkündür. Kürt kadınların, Medeni Kanun mücadelesi, TCK

mücadelesindeki sokak eylemlerine katılımları ve 4320 sayılı kanunun² uygulanması için düzenlenen kampanyada yer almaları bu ortaklığa örnek gösterilebilir. Güneydoğu Anadolu'da kadın sorununa çözüm önerileri geliştirme çalışmaları, kadına yönelik şiddet, namus cinayetleri üzerine yapılan çalışmalar ve bilinç yükseltme toplantıları Kürt kadın hareketi tarafından yine bu yıllarda gerçekleştirilen çalışmalardır (Yılmaz, 2006: 108).

1990'lı yıllarda dergi faaliyetleri dışında "Dicle Kadın Kültür Merkezi", "Bağımsız Kürt Kadın Grubu", "Ulusal Demokratik Kürt Kadın Derneği" gibi Kürt kadınların kendi örgütlerini kurma çalışmaları, 2000'li yıllarda da devam etmiş, 'Demokratik Özgür Kadın Hareketi' (DÖKH) siyasi partiler sivil toplum örgütleri, kadın örgütleri sendikalar, kayıp yakınları örgütleri ve medyada yer alan kadınların bir çatı örgütlenmesi olarak kurulmuştur (Bozgan, 2011: 757). DÖKH daha sonra 2015 yılında bileşenlerinin gerçekleştirdiği kongreyle feshedilmiş ve çalışmalarına KJA (Kongra Jinên Azad/Özgür Kadın Kongresi) adıyla devam ettirme kararı almıştır (Bianet, 2015).

Günümüzde Kürt Kadın hareketi hem sivil alanda hem siyasi alanda hem de Kürt kadınların hareketin önemli bir bileşeni olarak öne sürdüğü silahlı mücadeledeki Kürt kadın militanlar arasında etkinliğini artırmıştır. Kadınlar üç alanda da sayısal varlıklarını artırmış ve kendi örgütlenmelerini oluşturmaya çalışmışlardır. Kürt kadın hareketinin özellikle 2000'li yıllarda oldukça geliştiğine yönelik görüşler olmakla birlikte farklı bileşenleri nedeniyle hareketi konumlandırmak bir sorun olmuştur. Kürt kadın hareketinin Kürt siyasi hareketinden bağımsız olup olmadığı, Kürt hareketinin içinde mi dışında mı konumlandığı, Türk feminizmine göre nerede durduğu hareketin anlaşılabilmesi için cevaplanması gereken sorulardır. Bu çalışmada da Kürt kadın hareketinin ataerkillik kavramı bağlamında incelenmesine geçmeden önce hareketin konumuyla ilgili açıklamalar yapılmaya çalışılacaktır.

1.4. Kürt Kadını ve Kadın Hareketini Tanımlama-Konumlandırma Çabaları

Kürt kadın hareketini tanımlama ve konumlandırma konusunda öncelikle karşılaşılan sorun Kürt kadını dendiğinde kimlerin kastedildiğidir. Hem Kürt kadını isminin altında çeşitli sosyal gruplardan kadınlar olması hem de Kürt kadın hareketinin içinde farklı bileşenler olması bu konuya eğilmeyi gerektirmektedir. Çağlayan (2009), kadın hareketi bağlamında 'Kürt kadını' ile neyi kastettiğini şöyle ifade etmektedir:

Aslında yekvücut bir Kürt kadını yok. Mitinglerde görüyoruz koca memeli, uzun elbiseli üstünde yeleği, başında beyaz tülbenti olan çok sembolleşen bir şey var. Ama Kürt kadını son derece çeşitlilik içeriyor. Kentte olanı var, eğitimli olanı var, köyde yaşayanı var, işçi olanı var, Kürt meselesiyle hiç alakası olmayan tuzu kuru olanı var. Ben Kürt kadını derken bunların tümünü birden kapsama iddiasında değilim. Daha çok sokakta, eylemde gördüğümüz politik alanda gördüğümüz, mağdur, hak talep eden ve özne konumunda olan kadınlardan bahsediyorum. Yoksa bütün Kürt kadınları şöyledir böyledir diyemeyiz.

Bu tanımlamadan da yola çıkarak, Kürt kadın hareketindeki 'kürt kadını'nın politik özne olan kadınlar olduğunu anlamak mümkündür.

Kürt kadın hareketiyle ilgili literatürde hareketin Kürt siyasi hareketinden ayrı olup olmadığı konusunda tartışmalar mevcuttur. Bozgan, Kürt kadın hareketinin Kürt siyasi hareketiyle Kadın özgürlüğü hareketinin kesişim noktasında olduğunu belirtir. Kürt kadın hareketinin Kürt siyasi hareketi içinde bulunduğu, Kürt siyasi hareketi içinde esnek bir hareket alanı olmakla birlikte hareket içinde ulusal mücadelenin sembolü olarak varlık gösterdiğine değinen Bozgan, Mojab'ın, Kürt feministlerin kadın hareketini Kürt milliyetçilerin çıkarlarına teslim ettikleri şeklinde eleştirdiğini de aktarır (2011: 757-8,761).

Apak ise Kürt siyasi hareketinden bağımsız bir Kürt feminizminden söz etmenin mümkün

² Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun

olduğunu söylerken, Kürt feminist grupların 1990'lı yılların ortalarında siyasette milliyetçi ve erkek ağırlıklı partilerin kadın sorununa el atmasına tepki olarak oluştuğunu belirtir (2004: 203). Kürt feminizminin 2000'li yıllarda Kürt hareketinin odak noktası olmaya başladığından da söz eden Apak, özellikle kentlerde hareketin meşrulaştırma aracı olarak Kürt kadın hareketinin kullanıldığını vurgular. Kürt hareketinde Kürtlerin kurtuluşunun kadınların kurtuluşuna bağlanması, 'kutsal kadın' söyleminin harekette egemen olması ve 'analar kültü' bu yıllarda Kürt hareketinde göze çarpan özelliklerdir. 2000'lerin başında Barış Anneleri inisiyatifi de analığa yüklenen misyonun bir göstergesidir (Apak, 2004: 203, 242).

Kaya da (2012), Kürt kadın özgürlük mücadelesinin Kürt özgürlük hareketi içinde doğduğunu belirtmiş, Kürt kadınının, mücadeleye katılımının ilk yıllar içinde 'ulusal kurtuluş' amacını ve rengini taşıdığını söylerken, 1970'ler ve 1980'lerde kadınların daha çok birey olarak mücadeleye katıldıklarını, Kürt hareketinin genel örgütlülüğü içinde yer aldıklarını vurgulamıştır. Bu anlamda ilk yıllarda özgün bir kadın mücadelesi ve örgütlenmesinden söz etmek mümkün değildir.

Çağlayan Kürt kadınının ne pasif unsurlar ne de özgürleşen kadınlar olarak değerlendirilemeyeceğini, pasif unsurlar yaklaşımıyla kadının toplumsal süreçlerin kurbanına indirildiğini, özgürleşen kadınlarla da kadının kamusal alana çıkmasının kastedildiğini ve kamusal alana çıkmanın özgürleşme anlamına gelmeyeceğini savunur; kamusal alana çıkmanın ve politik katılımın kadın özgürleşmesinde önemli olduğunu ancak tek başına özgürleşmeye yeterli olmayacağını ifade eder (Çağlayan, 2007: 20).

Kürt kadın hareketinin Türkiye'deki ana akım feminizme göre konumlanması da literatürde ele alınan konulardan biridir. Shahrazad Mojab (2005) *Devletsiz Ulusun Kadınları: Kürt Kadını Üzerine Araştırmalar* kitabında, Kürt kadın hareketiyle ilgili feminist literatüre göre değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu konuda Türk feminizmindeki örtülü 'devlet sevgisi kültü'nün cumhuriyetin kuruluş yıllarında Sabiha Gökçen'le birlikte anılan devlet feminizminden ileri geldiğini ve bu durumun da Kürt kadın hareketi ile Türk feminizmi arasında bir gerilime neden olduğunu belirtmiştir (aktaran: Bozgan, 2011: 757-8). Mojab (2006: 19), Türkiye'de feministlerin devletin ataerkil doğasından şüphe etmediklerini, "her yerde devlet sevgisi kültürü ile kuşatıldıklarını", ulus-devlet doktrinini sadık bir biçimde takip ettiklerini ve Kürtleri, Kürt kadınlarını yok sayarak "Tüm kadınlar Türk'tür" gibi bir yaklaşım sergilediklerini belirtir (Aktaran: Mengünoğlu, 2006: 41).

Kürt kadın hareketini tanımlama konusunda Kürt kadınının konumuna yaklaşımlarla ilgili Koçal, Kürt kadının devlet tarafından 'şiddet hareketlerinde kullanılan', 'kandırılmış genç kızlar', 'evde kadınlığının gereğini yapması gerekenler', şeklinde geleneksel ataerkil söylemle tanımlandığını, Kürt hareketi tarafından ise kadının savaşıcı olarak tanımlandığını, ölen militanların ayrıcalıklı bir konumda tutulduğunu ifade etmektedir. Bu tanımlamalara bakarak her iki tarafın da kadını kadın olma özellikleriyle, özgür birey olarak ele alıp almadığının sorgulanması gerekmektedir (Koçal, 2014).

Kürt kadın hareketi genel olarak heterojen bir hareket olarak tanımlanmaktadır. Farklı siyasi duruşlara sahip Kürt kadın hareketleri bazı ortak noktalar da içermektedir. Devletin anadil, nüfus politikası vb. politikalarına karşıtlık anlamında cinsellik ve beden konusunda, ataerkillik karşıtlığı, siyasi mobilizasyon sürecinde kadının yeri gibi konularda Kürt kadın hareketleri ortak sese sahiptir (Bozgan, 2011: 760).

Kürt kadınlarla ilgili analar-bacılar imajının çok güçlü olmasından dolayı Kürt kadınların daha çok sembol oldukları üzerinde görüşler mevcuttur. Tutuklu yakınlarına destek olmak ve onlar için mücadele etmek amacıyla protesto hareketleri ve kitlesel eylemlerle politize olan, analar-bacılar imajındaki kadınlar 1990'lı yılların başında sokak gösterilerine, nevrüz şenliklerine ve açlık grevlerine katılarak, imaj olmaktan öte aktif katılımcıya dönüşmüştür. Bu anlamda Kürt kadınlarının hem sembol hem de aktör oldukları da ileri sürülür (Yalçın- Heckmann, 1999).

Kürt kadınlara yönelik kültürün yeniden üreticisi, aktarıcısı şeklindeki yaklaşımın kimi Kürt kadınlarca da benimsendiği görülebilmektedir. Azadî gazetesinin kadın sayfasında, Almanya’da yaşayan bir Kürt kadın eğitimcinin yazdığı yazıda, Kürt kadınları dili ve kültürü muhafaza edenler olduklarını ileri sürerek, kadınların çocuklarıyla mutlaka Kürtçe konuşmaları gerektiğini belirtirken asimile olmamış Kürt kadınların çocukları eğitmesi gerektiğini de ifade etmiştir. Kadının kültür aktarımcı rolüne yapılan bu vurgu (Yalçın-Heckmann, 1999), Kürt kadınların milliyetçi Kürt hareketiyle yakınlaştığı noktalardan biridir.

Kürt kadınına özellikle Kürt hareketince yüklenen biyolojik üretici rolünü Türkiye’deki ünlü Kürt entelektüellerinden biri olan Musa Anter’in şu ifadelerinde görmek mümkündür:

“Kürt kadını kocasının karısı, çocuklarının annesi ve de toplumdaki ekonomik ilişkilerin canlı bir ortakçısıdır (...) Kürt kadınına kaç çocuğun var diye sorulduğunda, sayının 5-6’dan aşağı olması, şerefli bir kadını için aşağılayıcı bir durumdur. (...) Kürt kadını doğurtkandır ve bu doğurtkanlığı şöyle izah eder: Araplar, Acemler, Türkler bizim çocuklarımızı rastgele öldürüyorlar. Eğer biz doğurmazsak sonumuz gelir. Onun için biz tarlada, dağda vs. gibi yerlerde bir millî ödev olarak çocuk doğururuz. (...) Biz Kürt kadınları altı, yedi, on, onbeş doğuruyoruz ve milletimizin, faşistlerin eksilttiği nüfusuna katkı yaparız. Güzellik, estetik istemiyoruz. Biz evlat istiyoruz. Bir kısmı öldürülse bile, bir kısmı namusumuzu, şerefimizi korusun diye.” (Yalçın-Heckmann, 1999)

Kürt kadınların bugünkü siyasi konumuna ve kamusal görünürlüğe erişmeleri tecrübesi 12 Eylül ve sonrasındaki Kürt kadınların aile üyelerinin maruz kaldıkları hak ihlalleri ve şiddet olgusuyla ilişkilendirilmektedir. Güneydoğu ve Doğu bölgelerinin en fazla gözaltı ve tutuklamaların yaşandığı, cezaevlerinde hak ihlalleri ve şiddetin yoğun olarak gerçekleştiği yerler olmasından yola çıkılarak, Kürt kadınların öncelikli olarak ‘acı ana’ imgesiyle kamusal görünürlükleri gerçekleşmiştir. ‘Cumartesi anneleri’ ya da ‘kayıp anneleri’ olarak var olan anne imajı 1999 yılında silahların susmasıyla ‘barış anneleri’ olarak devam etmiştir (Çağlayan, 2007: 168).

2. KÜRT KADIN HAREKETİNİN ATAERKİLLİK YAKLAŞIMI

2.1. Siyasi Alandaki Kürt Kadınlar Ve Ataerkillik Karşıtlıkları

1990’lı yıllarda yükselişe geçen Kürt kadın hareketi yalnızca sivil alanda ya da silahlı mücadelede değil siyaset sahnesinde de görünürlüğünü arttırmıştır. 1998 yılı itibariyle Kürt hareketi içindeki yeni bir aşama olarak ‘kadın partileşmesi’ başlamıştır. Kaya’ya göre Kadının özgürleşmesi sorunu Kürt hareketi içinde sonraya bırakılmamış, Kürt halkı kurtulursa Kürt kadını da kurtulur yaklaşımından ziyade (Kaya, 2012), kadın kurtulursa Kürt halkı da kurtulur söylemi dillendirilmiştir. 1990’ların sonunda Kürt kadınların genel ve yerel seçimlerde Kürt partilerinden milletvekili adayı olarak legal siyasete atıldıkları görülmüştür. Kürt siyasi partileri 2000’li yıllarda ideolojik söylemde ve örgütsel yapıda değişikliklere gitmiş ve bu değişikliklerle birlikte kadınlara merkezi bir rol ve önem verilmiştir (Tokdoğan, 2013: 42).

Kürt siyasi partiler özellikle uyguladıkları kotalarla ve hayata geçirdikleri eş başkanlık sistemiyle siyasette kadın katılımını ve görünürlüğünü artırmışlardır. Kürt siyasetindeki kadınların önemli bir kısmı kendilerini feminist olarak tanımlayan ve Kürt kadın hareketi içinde de yer alan isimlerdir. Kürt kadın hareketi içindeki siyasiler devlete eleştirilerini ataerkillik üzerinden de yürütmüş, devleti ataerkil faşizm gerçekleştirmekle itham etmişlerdir (Yüksekdağ, 2016). Devletin hem ataerkil hem faşist olarak tanımlanmasının hem Kürt kadın hareketinin hem de Kürt hareketinin bir parçası olmakla ilişkilendirmek mümkündür.

Kürt siyasi hareketi içindeki kadınlar meclis genel kurul konuşmalarında, toplumsal gösterilerde, medya açıklamalarında kadına yönelik şiddeti ataerkillikle ilişkilendirmiş, ataerkillikle

mücadele edilmesi gerektiğini savunmuş ve partilerini kadınların partisi olarak ifade etmişlerdir (Evrensel, 2014; T24, 2016).

HDP'nin eski Eş Genel Başkanlarından Figen Yüksekdağ, Kürt kadınlarının siyasette güçlenmesini onların 'mücadeleye' katılmasına bağlamakta ve örgüte katılıp hayatını kaybeden Beritan (Gülnaz Karataş), Zılan (Zeynep Kınacı) ve Mizgin (Sema Yüce) gibi sembol figürlerin topluma mal olduğunu ve Kürt kadınların mücadeleye katılımı etkilediğini söylemektedir. PKK önderliğinin kadın mücadelesine önem vermesinin ve Kürt halkının ulusal özgürlük mücadelesinin büyümesinin Kürt kadını olumlu etkilediğinden ve Kürt kadın hareketinin önünü açtığından söz eden Yüksekdağ, Kürt kadın hareketinin aynı zamanda erkek egemen baskıya, töre cinayetlerine ve şiddete de karşı durarak yalnızca devlete karşı değil hem ulusal hem toplumsal bir mücadele yürüttüğünü belirtmiştir. Yüksekdağ ayrıca partilerinde kadının diğer partilerdeki gibi vitrin değil, siyasetin merkezinde bir özne olduğunu ifade etmektedir (Yüksekdağ, 2015).

Kürt hareketinin önde gelen kadın figürlerinden olan Emine Ayna'nın "*Erkek tahakkümüne karşı Öcalan siyasal bir güvence, bir sigortadır*" sözünün çok doğru bir belirleme olduğundan söz eden Kaya, Abdullah Öcalan'ın Kürt coğrafyasındaki ataerkil yapıya kadın lehine müdahale ettiğini, kadının aktif bir güç olmasına destek olduğunu söylerken Kürt kadını için Öcalan ismine atıfta bulunmanın, Öcalan'ın varlığına şükran duymanın erkeğin siyasi hegemonyasını yarmanın çıkış kapısı anlamına geldiğini ifade etmiştir (T24, 2011).

Kürt hareketinin ilk kadın milletvekili olan Leyla Zana'nın sembol isimliğinden bugün eşbaşkanlık sistemine geçerek siyasete kadın katılımının artırılması konusunda önemli katkıları olmuştur. Eş başkanlık sisteminin çok görünür olan kadın eş başkanlar dışında ne derece etkili bir sistem olduğu ayrıca üzerinde tartışmayı gerektiren bir konu olmakla birlikte Kürt siyasi partilerin uyguladıkları % 40 kadın kotası hem siyasette kadının varlığı açısından hem de Kürt kadın hareketinin Kürt hareketi içindeki varlığının güçlenmesi açısından önemli bir adım olarak görünmektedir. Ancak siyaset sahnesindeki Kürt kadınların kadın hareketi için de yürüttükleri mücadeleye rağmen Kürt kadın hareketinin önemli mücadele alanlarından biri olan ataerki ile mücadele konusunda bir çelişki sayılabilecek derecede Öcalan'a kutsiyet atfettileri görülmektedir.

2.2. Sivil Alandaki Kürt Kadınlar ve Ataerkillik Karşıtlıkları

Kürt kadınlara göre Türkiye'de feminizm denilince akla Türk feminizmi gelmekte, bu anlayış da farklılıkların üstünün örtülmesine neden olmaktadır. Bu durum Kürt kadınların kendi feminizmlerini oluşturmaya başlamasına neden olmuştur. Kürt kadınların farklılıkları göz ardı ettiği için Türk feminizmiyle ayrı durması ve kendi feminizmini oluşturma çabaları (Apak, 2004: 204-5), sivil alandaki Kürt feministlerin daha çok dergi çıkarma yoluyla faaliyetlerini yürütmeleri şeklinde sonuç vermiştir. Yılmaz'a göre (2006:108), feminist Kürt kadınlar diğer feministlerin Kürt kimlikleri dolayısıyla kendilerini dışladıkları ve diğer feminist dergilerde kendilerini ifade etme imkanı bulamadıkları düşüncesiyle kendilerine ait feminist dergiler çıkarmışlardır. Bu anlamda sivil alandaki Kürt kadınların ataerkillik yaklaşımlarını incelemek için söz konusu Kürt kadın dergilerinden yararlanmak anlamlı görünmektedir.

Kürt kadın hareketi çerçevesindeki yayınlardan biri olan Roza dergisi 1996 yılında yayın hayatına başlayan ilk Kürt feminist kadın dergisidir. Temel olarak Kürt kadınların tecrübelerine odaklanan dergi, güncel politik gelişmelerden cinsiyet, şiddet, cinsellik, namus, aile konularına kadar geniş bir yelpazede yazılar da içermektedir. Roza Dergisi Kürt kadınların Kürt ulusal hareketinden bağımsız biçimde örgütlenmesini benimsemekte, Kürt hareketinin erilliğini ve hareket içindeki erkekleri de eleştirmektedir. Bu anlamda Roza Dergisi, hem devlete hem de Kürt hareketi içindeki hakim eril yapıya karşıt bir pozisyonda durmaktadır. Roza'dan ayrılarak Kurulan Jujin dergisinin ve daha sonra çıkarılmaya başlanan Jin u Jiyan dergisinin de aynı çizgiyi takip ettiğini söylemek

mümkündür (Tokdoğan, 2013: 42).

Roza Dergisinin içeriğine bakıldığında Kürt sorunu ve bölgedeki çatışmalar, namus kavramı altında genişletilen cinsiyetçi ideoloji ve devlet şiddeti olmak üzere üç temel tema altında konuların işlendiğini görmek mümkündür. Bu temel konular altında alt başlıklar olarak ise konuların Kürt kadının kimlik sorunu, Kürt kimliği ve kadın kimliği, kadına yönelik şiddet/töre cinayetleri, uluslararası sorunlar, göç, anadilde eğitim, ırkçılık Kürt solu ve Türk solu, cinsiyetçilik, Kürt kadın hareketiyle ilgili güncel gelişmeler, Türkiye gündemi şeklinde çeşitlendiğini görmek mümkündür. Kürt kadın hareketindeki Kürt kadınlarının hem Kürt oldukları için devlet tarafından hem de kendi toplumları içindeki ataerkil yapı tarafından baskılandıklarına dair söylem Roza dergisinin de ana temasını oluşturmaktadır (Tahincioğlu ve Ova, 2015: 37, 43-4). Bu anlamda Roza dergisinin Kürt kadınları Kürt toplumunun ataerkil yapısına karşı uyandırmayı amaçlayan bir perspektifi olduğu söylenebilir.

Roza, Junin, ve Jin u Jiyan dergilerinin aksine 1998 yılında çıkarılmaya başlanan *Yaşamda Özgür Kadın Dergisi* Kürt hareketiyle daha entegre bir söylem benimseyen ve etnik vurgusu yüksek olan bir dergidir. Bu dergiye benzer yaklaşıma sahip bir başka dergi de 2008 yılında çıkarılmaya başlanan *Heviya Jine* (Kadının Umudu) dergisidir. *Heviya Jine* dergisinin devlete karşı kendilerini mağdur eden güç olarak kesin bir muhalefet içermekle birlikte, Kürt hareketi içindeki iktidar mekanizmalarıyla ilgili bir eleştiri geliştirmekten imtina ettiği görülmektedir. Derginin etnik vurgusu yoğun olan bu belirli söylem dışına çıkmaması onun bir kısım Kürt kadının sesi olamamasına, onları temsil edememesine neden olmaktadır (Tokdoğan, 2013: 48-9). Bu durum seslerini bu Kürt feminist dergiyle duyuramayan kadınların başka dergiler çıkararak faaliyet yürütmeleri sonucunu ortaya çıkarmıştır.

2010 yılında çıkarılmaya başlanan *Qijika Reş* (Kara Karga) dergisi kendilerini Kürt anarşistler olarak tanımlayan ve PKK'ya görece daha eleştirel yazıların kalem alındığı bir dergidir. Derginin ilk sayısındaki yazısında Özgökçe, Kürt kadınların Kürt hareketi tarafından özgür bırakılmadığına dair şu ifadeleri kullanmıştır:

Çünkü politik erk(ekler), gelişimi engellenmiş topluluğumuzda kendi mücadelesini bir geleneğe dönüştürüp bize şöyle sesleniyor: “İsyanımız Kürt olduğumuz için olmalı, Kürt kadını olduğumuz için değil. Kürt kadını olarak isyan etmek istiyorsak Kürtler adına politika üreten bir örgütte olmalıyız. Yok, öyle kendi başına bağımsız politik çalışma yapmak! Kadınlar hareketin temiz ve pak anasıdır.” (Özgökçe, 2010).

Kürt kadınların en başta Kürt oldukları için örgütlendiklerinden söz eden Özgökçe, süreç içerisinde kadınların bilincinin artıp siyasi çalışmaları geride bırakarak bağımsız kadın çalışmaları yapmaya başladıklarını ifade eder. Bağımsız çalışma yapmak için gerekli olan Türkiye'deki tüm politik kesimlerden ve parti ideolojilerinden kayıtsız şartsız bağılı olmamak anlamında Kürt kadınları Türkiye'deki resmi ideolojiye karşı çıkmakla birlikte Kürt siyasilerinin dayattığı tek tipleşmeye karşı çıkmıştır. Ancak hak ettikleri yerde olamayan Kürt kadınları Kürt siyasetinden bağımsız çalışmalar yapmaya kalktıklarında Kürt siyasilerin hedefi haline gelmişlerdir. Özgökçe bu durumu şöyle ifade eder:

Bölgedeki bağımsız kadın örgütlerinin en büyük sorunu budur. Hedef haline gelmek, yok sayılmak, 'işbirlikçi' 'hain' 'karşıt' olarak suçlanmak, karalanmak, üyeleri ve hedef kitlelerine yönelik sözel saldırılarda bulunulması, çalışma alanlarını daraltmak için özel olarak çalışılması, haklarında sürekli dedikodu üretilmesi ve burada daha sayamayacağım pratikleri bölgedeki kadın örgütleri yaşamaktadırlar. Shahrzad Mojad 'Kadınların özgürleştirilmesine desteğine rağmen, milliyetçilik bölgede feminist hareketlerin gelişimi için büyük bir engel teşkil etmiştir. Etnik gruplar ve her bölgedeki kadınlar arasında bir bölünme yaratmıştır. Egemen ulusların feministleri, Türkler, Araplar

ve Farslar devleti ve onun resmi feminizmini destekleyerek kendi ataerkil milliyetçiliklerinin çıkarlarına hizmet etmişlerdir. Kürt feministleri de kadın hareketini Kürt milliyetçilerinin çıkarlarına teslim etmişlerdir. Kürdistan'ın tüm bölgelerinde, milli özgürlük kadınların özgürlüğünü gölgede bırakmıştır.' sözüyle bu sorunu en net haliyle yorumlamıştır. (Özgökçe, 2010).

'Özgür Kadının Sesi' dergisinin ekibinden Gülşen Bozan da bağımsız bir kadın hareketi geliştirmeye çalıştıklarında siyasilerin tutumunu şöyle ifade etmektedir:

Kürt kadını güçlendikçe, çelişki güçlendi, çatışma derinleşti aslında... Bağımsız örgütlenmeye çalıştığımızda hiçbir erkek arkadaşımızın desteğini görmedik... Tahmin edebileceğiniz gibi, erkeklerden doğrudan tepkiler geldi dergi konusunda; 'Kürtlerin dergileri, gazeteleri, televizyonları var. Partiler, Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM), Dicle Kadın Kültür Merkezi vb. birçok örgütlenme mevcut. Ne gerek var kadın dergisine?' dendi. Tartışmalar 4-5 yıl sürdü, çok zorlanarak geldik bu noktaya. (Özgökçe, 2010).

Açık (2002) genel olarak Kürt kadın dergilerindeki kadının ele alınışını değerlendirirken Kürt kadın dergilerinde kadınların, kadın ve ülke, tanrıçalaşma, savaşın mağdurları, kültürel ve biyolojik yeniden üreticiler, kültürün taşıyıcısı, yurtsever anne olarak tasvir edildiklerini belirtirken, kadınların Kürt ulusunun kurtuluşunun anahtarı olarak gösterildiklerini vurgular (aktaran: Bozgan, 2011: 759). Bu durumda ataerkil yapının kadına biçtiği anne, kültürel ve biyolojik yeniden üretici rollerini Kürt kadın hareketinin önemli bir sesi olan Kürt feminist dergilerinde görmek ataerki karşıtlığıyla bir çelişki gibi görünmektedir.

Öte yandan Kürt kadınlar, Abdullah Öcalan'a attettikleri değerle, özellikle Batılı feminist hareket tarafından eleştirilmekte, Kürt kadın hareketinin "feminist" bir örgütlülük olup olmadığı sorgulanmakta ve bu durum Türkiye'deki ana akım feminizmle Kürt feminizmi arasında net bir ayrım yapılmasına neden olmaktadır. Mevcut Kürt feminist dergilerden olan Hêviya Jinê'nin söyleminde Öcalan'ın Kürt kadın hareketinin kurucu ve teşvik edici gücü olarak ifade edilmesi, Öcalan'ın bir erkek lider olmaktan öte, erkekliğinden arın(dırıl)mış, aşkın, kutsal, uhrevi ve cinsiyetsiz bir figür olarak yansıtılması, derginin Güneşten Huzmeler başlıklı Öcalan'ın sözlerine yer verilen bölümünde Öcalan'ın güneşleştirilmesi ve onun sözünün de güneş ışığı olarak kurgulanması, Öcalan'a ne derece bir kutsiyet atfedildiğini göstermektedir. Ayrıca Kürt kadınların 2012 yılının kadınlar gününü "Öcalan'a özgürlük" söylemiyle kutlamaları Hêviya Jinê'nin dergisinin kapaklarından birinin "Özgürlüğün Özgürlüğümüzdür" sloganını içermesi Öcalan'ın hareket için ne derece önemli bir konumda olduğunu göstermektedir (Tokdoğan, 2013: 47). Temel olarak ataerkillik karşıtlığı iki temel temasından biri olan Kürt kadın hareketinin en 'özgür' bileşeni olan sivil Kürt kadınların bir erkek olan Öcalan'ı bu derece kutsallaştırması, hareketin ataerkillik karşıtlığının tartışılmasına neden olmaktadır.

Kürt kadın hareketi içinden hareketin bu derece Öcalan'a bağlanmasına ve onun önderliğinde ilerlemesine karşı tepkiler de vardır. Van Kadın Derneği (VAKAD) aktivisti Zozan Özgökçe, hareketin özerk ve özgür bir hale gelmesi gerektiğini şu ifadelerle savunmaktadır:

Kadınlara 'kadın akademileri kurun' veya şöyle yapın böyle yapın şeklindeki önderlik talimatlarıyla kadının özgürleşebileceğini sanmıyorum. Kadının bireyselleşmesi 'bireyselleşin' demekle olmuyor maalesef. Deneyimleyerek, sorgulayarak, pratiğe dökerek ancak özerk bireyler oluşur. Kadınların kurtuluşu kadınların kendi özerk mücadelelerinin sonucunda olacaktır. Kadının kendi öz çabasıyla dönüşen, dönüştüren özne haline gelebilmesi her türlü siyasal organizasyonun bir uzantısı olmaktan çıkmasıyla başlayacaktır. Eşitlikçi, anti-otoriter bir yapılanmaya dayanan özerk cinsiyet politikasıyla toplumun, militarizmin, kapitalizmin, patriarkanın ürettiği bu eşitsiz ve cinsiyetçi dünyayı dönüştürebiliriz. Bu da kadınların öz taleplerini ön plana çıkaracak ve bu minvalde

mücadelenin yöntemlerini ve araçlarını yine kadınların özgür iradesi ile belirlediği bağımsız ve özerk bir hareket yaratmakla mümkündür. Erkeğin kendi iktidarından feragat etme dışında kadına göstereceği bir özgürlük yolu ve reçetesi olmamalıdır ve fiiliyatta asla bu kadınların yolu olmayacaktır. Her özgürlük mücadelesi asıl öznelerinden doğmak zorundadır. (Özgökçe, 2011: 42).

Kürt kadın hareketinin sivil alandaki bileşenlerinin daha çok dergicilik alanında yürüttükleri faaliyetlerinde geleneksel ataerkil sisteme eleştiriler yönelttiği görülmekle birlikte Kürt hareketi içindeki ataerkillik iddialarıyla ilgili ciddi bir karşı duruşta bulunmadıkları görülmüştür. Sivil Kürt Kadınlar özellikle Abdullah Öcalan'a yönelik söylemleriyle feminist akımlarca eleştiri konusu olmaktadır. Öte yandan Öcalan söylemleri ataerki karşıtlığıyla da çelişkiler içermektedir. Her ne kadar birkaç farklı dergide Kürt hareketi içindeki ataerkil yapıya da karşı durulması gerektiği savunulsa da açıktan Öcalan'ın ataerkil sistemdeki gibi hiyerarşik üst konumunda olması sorgulanmamıştır. Bunu sorgulayan tek dergi olan, kendilerini anarşist Kürtler olarak da tanımlayan bir ekibin çıkardığı Qijika Reş dergisi de hareket içinde dergilerinin toplatılması gibi farklı baskılara maruz kalmışlardır.

2.3. PKK Terör Örgütü içindeki Kürt Kadınlar ve Ataerkillik Karşıtlıkları

1990'lı yıllarda dergi çıkarma faaliyetleri ve anne imajıyla/kimliğiyle kamusal alanda ve siyasette görünür olmaya başlayan Kürt kadınların eşzamanlı olarak, silahlı terör örgütü içinde de görünür olamaya başladıkları görülmektedir. Kürt toplumunda kadınların örgüte aktif katılımının önemli ve sarsıcı bir etkisi olmuştur. 1990'lı yılların başından itibaren de katılımı ciddi bir artış yaşanmıştır. 1995 yılıyla birlikte PKK içinde özgün kadın örgütlenmesine geçilmesi döneminde Kürt hareketi içinde kadın özgün örgütlenmesine gerek olmadığına dair yaklaşımlar da mevcuttur (Kaya, 2012). Ancak kadınların örgütlenme çalışmaları devam etmiştir. 1995 yılında ilk kadın gerilla birliklerinin kuran PKK'nın silahlı birimlerine kadınların yoğun bir katılım göstermesi, Kürt kadın hareketinin güçlenmesini sağlayan önemli bir tarihsel moment olarak kabul edilmektedir (Tokdoğan, 2013: 42).

Kürt Kadınların 'erkeklerin faaliyet alanı olan dağa' çıkma nedenleriyle ilgili yaptığı araştırmada Çağlayan, bölgedeki Kürt kadınların değer görme, itibar kazanma, evlilikten kaçma, dar aile çevresinden kurtulma gibi nedenlerle dağa çıktıkları sonucunu aktarmıştır (Çağlayan, 2007: 177-8). Çağlayan'ın sağladığı verilerden anlaşılan ataerkil düzende ikincil konumda olup değer görmeyen, zorla evlendirilen genç kadınların dağa çıkma nedenleri ataerkil yapıyla ilişkili görülmektedir. Bu anlamda Kürt hareketinin (illegal) bir bileşeni kabul edilen PKK'lı kadınların ataerkil yapıya ciddi eleştiriler yönelttikleri varsayılabilir.

Mevcut ataerkil yapı ve cinsiyetçiliği sorgulayan Kürt kadınlar, doğuyla özdeşleştirilen namus kavramının ataerkilliğin bir sonucu olduğunu düşündükleri için namus olgusunu reddederler. Bir kadın militan yazdığı ve Kürt feminist dergilerinden Heviya jine' e gönderdiği "Toplumsal Kâbus Namus" başlıklı yazıda namus olgusunun ve mevcut ahlak anlayışının kadın katliamlarının ve intiharlarının temelini oluşturduğunu, bu sorunun aktörlerinin de erkekler olduğunu belirtmiştir. Aynı yazıda *"Kadın ağabeyin, babanın, kocanın dolayısıyla erkeğin namusudur. Kısacası namus kadın bedeniyle tanımlanır. (...) bu sebeple kadın attığı her adımda dikkat etmek zorunda[dır]. Aksi takdirde her türlü saldırıya (...) maruz kalır. Bununla da sınırlı kalmaz faili meçhul cinayete kurban gider. Ama asla bu bir cinayet olarak lanse edilmez, intihar süsü verilir."* (Tokdoğan, 2013: 45) cümleleriyle namusun kadın cinayetlerinin birincil nedenlerinden olduğu vurgulanmıştır.

1993 yılında PKK'nın kırsaldaki kadrolarının üçte birini oluşturan kadınların PKK'ya katıldıkları alanlar üniversiteler ve köyler olarak ifade edilmektedir. Üniversitelerden katılan kadınlar siyasi bir bilinçle kimlik arayışı ve ideolojik eğitim aracılığıyla örgüte katılırken köylerden katılan kadınlar 'iki kere ezilmiş' olarak nitelenen Kürt ve kadın kimliklerinden dolayı mağdur olan bölgenin

ataerkillik yapısından da kaynaklanan mağduriyetler dolayısıyla örgüte katılmaktaydılar (Çağlayan, 2009).

Kürt feminist dergilerinden Heviya Jine'in kadın PKK'lılarla ilgili yazıların kaleme alındığı 'Erdemin Çiçekleri' başlıklı bölümünde kadın 'gerillalardan' Abdullah Öcalan adına intihar eylemi gerçekleştirenlerin kahramanlaştırıldığı, tanrıçalaştırıldığı, ölüm biçimlerinin romantize edildiği yazılar yer almaktadır (Tokdoğan, 2013:46). Aşağıdaki ifadeler PKK'lı kadınların kadınlıklarından öte Öcalan sevgileriyle yüceltildiklerine örnek teşkil eder niteliktedir:

"Viyan gerçekleştirdiği yüce eylemle (...) insanı kendisine yabancı düşüren her olguya karşı bir çılgılık oldu. Önderliğin tecridi karşısında sessiz kalmayı yakıştırmadı kendine." "Dilan arkadaş, 1997 yılında Bingöl eyaletinde Türk askerleri ile gerillalar arasında çıkan çatışmada şehit düştü. Çocukluğunda başlayan kendi olma arayışı, kadın ordulaşmasında dünyaya yeni gelen bir çocuğun hislerini yaşayan, dağlara olan tutkusu ve Kürt Halk Önderinden bahsederken gülen gözleriyle üzerine dikkatleri çeken Dilan arkadaş asi bir Kürt kızıydı." (Tokdoğan, 2013: 46).

Sivil alandaki Kürt kadınlar ile illegal silahlı mücadeledeki Kürt kadınların iletişim içinde olduklarını ve aynı hareketin (Kürt kadın hareketinin) bir parçası olduklarını Kürt feminist dergilerinde militan kadınların yazılarının sık sık yayınlanmasından anlamak mümkündür. Tokdoğan, söz konusu dergilerde sıklıkla dağların kadınlar için bir "özgürlük mekânı" olduğunun dile getirildiğini söylerken dergiden şu ifadelerle yer vermiştir:

"Kürt kadını ilk defa PKK'de kendi öz iradesiyle karar verme, yönetme, örgütlenme faaliyetleri geliştirebildi. (...) PKK'de kadın, kendine güvensiz, erkeğe dayanarak yaşayan geleneksel kadınlığı aşmanın zeminine kavuşur." "Genç kadınlar Kürdistan dağlarında bireyci ve savruk bir yaşamdan komünal ve örgütlü bir yaşama geçmektedir. Doğayla yeniden bütünleşmekte ve toplumsal sanat ve yaratıcılığını açığa çıkarmaktadır. (...) Kadınlar için sistemin bilinç kirliliğinden kurtulmanın, sistemi boşa çıkarmanın, toplum ve kadın üzerindeki etkilerini kırmanın ve kadının öz gücünü açığa çıkarmanın, öz kimliğiyle buluşmanın tek yolu..." (2013: 46).

Kürt kadınlara dağlara gelmeleri için yapılan çağrıda kadın militanlardan sembol isimler olarak Zilan, Beritan gibi figürlere vurgu yapılmakta, bu isimler tanrıçalaştırılmaktadır. İntihar saldırısı, kendini yakma gibi eylemler gerçekleştiren bu kadınların Kürt kadınların sembol isimleri haline getirilmesinin ve tanrıçalaştırılmasının nedeni Kürt kadınların gücü ve cesaretinin farkına varmalarını sağlamaları, aynı zamanda da PKK içindeki erkeklere yönelik güçlü bir mesaj niteliği taşımaları olduğu ifade edilmektedir. Bu isimlere 2013 yılında suikastle öldürülen PKK'nın ilk kadın militanlarından Sakine Cansız (Sara) ve arkadaşları Fidan Doğan ile Leyla Söylemez de katılmıştır. Suikastten sonra "Yaşamı uğrunda ölecek kadar seven tanrıçalarımızın yolu yolumuzdur" manşetiyle çıkan Kürt feminist dergisi Heviya Jine, Sakine Cansız'ın Öcalan'la diyaloglarına, kendi yazılarına, arkadaşlarının onun ardından kaleme aldıkları yazılara ve kadın militanların onu "özgürlük ecesi" olarak niteledikleri yazılara yer vererek tam anlamıyla bir kutsallaştırma gerçekleştirmiştir.

Kürt kadınların kendilerine ilham olan diğer Kürt kadınları bu denli kutsallaştırıp Tanrıça ilan etmelerini, Tokdoğan, Kürt kadınların kadınlığa dair algısının merkezine oturan anaerkillik düzene dayalı kültürün yüceltilmesi ve kadınların iktidarsızlaştırılmasıyla Kürt halkının boyunduruk altına alınmasının özdeşleştirilmesi anlamına geldiğini belirtmektedir. Bu anlamda kadının özgürleştirilmesi Kürt halkının özgürleştirilmesiyle ilişkilendirilerek kadınlara Kürt ulusunun kurtuluşunda bir misyon yüklenmektedir. Kadının 'savaşan ve özgürleşen' olarak zikredilmesi ve bu durumun hep Öcalan'la ilişkilendirilerek Öcalan'a, tanrıçalaştırılan tüm kadınlardan daha fazla bir kutsiyet atfedilmesi Öcalan'ın Kürt kadın hareketinde ne derece baskın bir yer işgal ettiğini göstermektedir (2013: 47).

Öcalan'la karşılaşma deneyimi yaşamış olan kadın militanların Öcalan'la ilgili ifadeleri de ona atfedilen kutsallığı anlamada açıklayıcı görünmektedir. Kadın PKK'lıların Öcalan'ı cinsiyetsiz, bir varlık olarak hissedişlerine ve ona karşı, karşı cinse değil de aşkın bir varlığa duyulan aşkı duyduklarına ve yaşamlarını, ölümlerini ona adadıklarına dair bazı ifadeleri şöyledir:

“Ne abi gibi, ne baba gibi, ne koca gibi ne de başka biçimlerde gelişen erkeklerle ilişki gibiydi. Tüm bunların dışında bir ilişkilene ve etkileşim gerçeği. İşte bu, kadın açısından özgürlüğe açılan kapıydı.” Özgürlük tutkum çok büyük. Bu tutkuyu yaşam gücüne dönüştürebilmek için tek varlığımı, kendimi Başkan Apo'ya adıyorum.” (Tokdoğan, 2013:47).

Kürt kadın militanlar, yaşamlarını ve ölümlerini Öcalan'a adamalarına, onun doğum gününü coşkuyla kutlamalarına, yakalandığı günün yıldönümlerinde kendilerini ateşe vermelerine, onun hapis cezasını açlık grevleri ve ölüm oruçlarıyla protesto etmelerine ve onun için ölmeyi ölüm değil yaşamın başlangıcı olarak algılamalarına, özetle onu bu derece kutsallaştırmalarına neden olarak Öcalan'ı yalnızca Kürt halkının tarihsel-ulusal kurtuluş mücadelesinin lideri olmasını değil, Kürt kadın hareketinin onun yönlendirme ve teşvikleriyle bugünkü konumuna geldiği şeklindeki düşüncelerini göstermektedirler (Tokdoğan, 2013: 48). Kürt kadın hareketi içindeki kadınların bugünkü konumlarını ona borçlu olduklarına yönelik inançlarına dair şu ifadeler dikkat çekici görünmektedir:

“Milyonlarca erkek, aile kurumu ve devletçi yapılanmalarda (...) kadınları ezip sömürürken (...) tarih karşımıza bir lider çıkarıyor: “İçimdeki erkeği kendim öldürdüm ve ben bir kadın yoldaşım” diyen lider. Milyonlarca kadın onun kadın kurtuluş ideolojisinde kendini tanıyor, örgütleniyor, mücadele ediyor, onun özgürlüğü için bedenini ateşe veriyor. Milyonlarca kadın kendi kurumlarını oluşturuyor, dağlara çıkıyor, siyasete atılıyor, iktidar yapılanmalarını altüst ediyor. Ve o kadınlar 30 yıl içinde cins bilincini tanıyor, kendi cinsiyetle dayanışma içinde oluyor, mücadele ediyor Zilan oluyor, Beritan oluyor (...) ona “Güneş” diyor, “Bilge” diyor, “Hakikat Avcısı” diyor, “Kadın Yoldaşı” diyor.” (Tokdoğan, 2013: 48).

Kürt kadın hareketi içinde sembol bir isim olan Zilan'ın (Zeynep Kınacı), Kürt kadınları için tanrıçalaştırılan, örnek alınan, hareketin gelişmesinde önemli etkisi olduğu görülen bir isim olarak intihar etmeden önce bıraktığı mektup, Kürt kadın hareketi içindeki Öcalan'a olan bağlılığın ve ona atfedilen kutsaliyetin göstergesidir:

“Başkanım! Kendimi intihar eylemini gerçekleştirmek için aday görüyorum. Bizler, sizin bitmez, tükenmez emek ve çabalarınıza karşılık, canımızı bile versek yeterli değildir. Keşke canımızdan başka verecek şeylerimiz olsaydı. Siz yaşamınızla bir halkı yeniden yarattınız. Bizler sizin eseriniziz. Tüm Kürdistan Halkının ve dünya insanlığının geleceğinin teminatısınız. Yaşamınız bile onur veriyor, sevgi, cesaret, inanç veriyor. Tüm Kürdistan Halkı ve milyonlarca insan size ölümüne bağlıdır (Özgökçe, 2011: 42).

Öcalan'ın geliştirdiği “kadın kurtuluş ideolojisi”ne bakıldığında beş ana ilkeyi görmek mümkündür: *yurtseverlik, özgür irade ve özgür düşünce, örgütlülük, mücadele ve estetik*. Kadın kurtuluşu için sayılan ilkelerin en başında yurtseverlik gelmesi, kadınlardan ilk olarak Kürt ulusal mücadelesini benimsemelerinin istendiğini göstermektedir. Öcalan, ayrıca feminizmi de sadece erkek egemenliğini eleştirdiği ve kapitalizme, sömürgecilığe, militarizme karşı bir duruş geliştirmediği için yetersiz bir hareket şeklinde niteleyerek onun yerine ‘Kadın Bilimi’ anlamına gelen ‘Jineoloji’ yi önermektedir. Jineoloji’yi feminizmi de kapsayan ve feminizme bir alternatif olarak sunan Öcalan'ın bu görüşlerinin Kürt kadın hareketince benimsenmesi hareketin feminizmle söylemsel ilişkisinin kesilmesi anlamında da yorumlanmaktadır (Tokdoğan, 2013: 47).

Kürt kadın dergilerindeki kadın militanların deneyimleri daha çok Öcalan ve ona atfedilen

kutsallık üzerinden örgülenmiştir. Ancak Kürt kadın hareketinin bir bileşeni sayılan kadın militanların PKK içindeki örgütlenmeleri ve ataerkillik konusundaki yaklaşımlarının da konunun bütüncül olarak anlaşılmasında önemli olduğu düşünülmektedir. Sivil-siyasi alandaki kadınların deneyimleriyle ilgili veriler daha ulaşılabilirken illegal silahlı mücadele içindeki kadınların deneyimleriyle ilgili verilere ulaşmak görece daha zorluklar içermektedir. Bu zorluktan ötürü çalışmada yazdıklarından PKK örgütü tecrübesi olduğu anlaşılan ‘Sakina’ isimli bir blog yazarının PKK içindeki kadın hareketiyle ilgili paylaşımlarından yararlanmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Yazar, Kürt kadınının savaşının sadece devletle ve egemen ataerkil yapıyla değil, aynı zamanda aynı mevzide bulunduğu, birlikte ortak amaçlar uğruna mücadele ettiği, aynı ideolojik-politik oluşum içerisinde olduğu yoldaşlarının egemen erkekliğine karşı bir savaş olduğunu söylemektedir. Kürt kadınların kadınlıklarını Kürtlüklerine kurban etmelerinin istendiğini, kadın olarak yaşadıklarını ulus olarak yaşadıkları karşısında geri plana itmelerinin beklendiğini söyleyen yazar, 1999 yılında kadınların dağlarda kendi örgütlenmelerini gerçekleştirmeye çalışırken ciddi tasfiyelere maruz kaldıklarını, ilk dönemlerde örgütün ideolojik eğitim müfredatlarında kadınla ilgili konuların ‘Kadın ve Aile Sorunu’ olarak ele alındığına, daha sonra ‘Kadın ve Erkek Sorunu’ ismiyle erkeğin de sorunun tarafı olarak görülmeye başlandığına, daha sonraki süreçlerde ‘Toplumsal Cinsiyet’ başlığıyla konunun ele alındığına değinmektedir. Örgütün içinde kadın sayısının az olduğu ilk dönemlerde kadınların ataerkil zihniyete karşı ciddi zorluklar yaşadığına değinen Sakina, konuşabilen, iradesini ortaya koyan kadınların bu anlayış karşısında bedel ödediğini Lamia Baksı³ olayıyla örneklemiştir. Örgütün içindeki erkek egemen bakışın ‘halk gerçekliği’ kavramından yola çıkarak devrimcilerin halkın geleneklerine duyarlı olmaları gereğine dayanarak kadın militanlara eşarp takma zorunluluğu getirmesi, daha sonra Öcalan’ın müdahalesiyle kaldırılmıştır. ‘Ev işlerini yapan kadınla, dışarda çalışan erkek’ şeklindeki ataerkil işbölümünün dağda da kadın militanların ilk dönemlerinde mevcuttur. Erkeklerin ileri cephede savaşırken kadınların geri cephede, kamplarda erzak depolama gibi ihtiyaçları karşıladığı, kimi zaman da kadınların ‘evde ne iş yapıyorsun ki’ söylemine benzer olarak ‘geri cephede ne yapıyorsunuz ki’ şeklinde söylemle karşılaştıkları görülmüştür. Kadın militanlar kimi zaman da lokal tasfiyelere maruz kalmış, kimi üst düzey militanlar, “yarısı kadın, yarısı erkek bir ordu, yarı asker bir ordudur. Kadınlar, narin çiçeklerdir, ancak koklanmak içindirler. Dağlardaki varlıkları biz erkekleri esas işlerimizden alıkoyuyor.” şeklindeki ifadelerle kendi etkinlik alanlarında kadın militanları tasfiye etmişlerdir (Sakina, 2013).

Örgüte kadın hareketini, hatta kadınların varlığını engellemeye çalıştığı şeklinde eleştiriler yöneltilen bu yazıda da ‘Öcalan faktörü’nün bu durumu dönüştürdüğü, kadını özgürlük mücadelesinin bir parçası haline getirdiği ifade edilmektedir. Öcalan’ın hapse girmesiyle kadınlara yönelik yetki kullanımıyla ilgili hazırlıklar olduğu, kadın çalışmalarının PKK merkezine bağlı olarak yürütülmesi gibi kararların alınmasının bunun işareti olduğu da yazıda belirtilmektedir. Öcalan’ın hapse girmesi sonrasındaki kadın hareketinin durumu parçalı, ortak tutum koymayan, kadın örgütlenmesinin çıkarlarını yeterince gözetmeyen, tırnakları çekilmiş, dişleri olmayan ve iradesi kırılmış bir kadın hareketi olarak betimlenmektedir (Sakina, 2013). Bu ifadelerde de PKK’nın ataerki özellikler taşıdığına yönelik kıyasıya eleştirilmesine rağmen, örgütün lideri Öcalan’ın bu durumun dışında tutulup, onun tüm bu aksaklıkları gidermeye çalışan figür olarak gösterilmesi ve eleştirilmemesi söz konusudur.

PKK içindeki kadın örgütlenme faaliyetleri günümüzde PKK’nın çatı örgütü KCK’nın kadın yapılanması halinde görülmektedir. KCK’nın kadın yapılanması olarak örgütlenen KJK, örgütlenme

³ Kürt gazeteci ve yazarı Mahmut Baksı’nın kız kardeşi Doktor Lamia Baksı, İsveç hükümetinin ajanı olduğu, örgüt içine bu amaçla gönderildiği gerekçesiyle, Kuzey Irak’ın Hakürk’e bölgesinde, örgütsel faaliyetlerde bulunduğu sırada, Cemil Bayık tarafından tutuklanarak, işkence ile yargılandıktan sonra 1987 yılında infaz edilmiştir.

nedenlerini açıklarken, insanların karşı karşıya olduğu tüm sorunların temelinde kadının özgürlük sorunu olduğunu, bu anlamda kadın özgürlüğünün PKK için de çok önemli olduğu ve PKK'da kadın özgürlüğünün ileri düzeyde geliştiğini ifade etmektedir. Hareketlerinin her türlü saldırıya rağmen yenilmeyip ayakta kalmasını da kadın özgürlüğünün ele alınmasına ve kadının başından itibaren PKK da yer bulmasına bağlamıştır. KJK'lı kadınlara göre PKK diğer erkek damgalı ideolojilerden ayrılmıştır (KJK, 2013).

İlk kez BDP-DTK'da örnekleri görülen eş başkanlık uygulamasının KCK yürütme konseyinde de hayata geçirilmesi üzerine PKK içindeki kadın hareketinin güçlendiğine dair yorumlar yapılmaktadır. KCK Yürütme Konseyi eşbaşkanlığına yılında Bese Hozat ve Cemil Bayık'ın getirilmesi ve Bese Hozat ve Cemil Bayık'ın da yer aldığı ve yeni oluşturulan altı kişilik genel başkanlık konseyinin de üç üyesini kadınlar oluşturması eşit temsil anlayışını yansıtan adımlar olarak görülmektedir. PKK'nın kadına verdiği bu önem bazı görüşlere göre örgütü geleneksel ataerkil rollerin korunmasına önem veren benzer örgütler ETA ve IRA örneklerinden farklılaştırmaktadır (Osmanağaoğlu, 2014).

Kürt kadınların, Kürt hareketinin ve PKK'nın devrimci hareketlerden farklı olarak kadının konumuna ve özgürlüğüne önem verdiği dair görüşlerine karşı görüşler de vardır. Kürt hareketindeki kadının özgürlük konusu ulusun özgürlüğünden bağımsız ele alınmamakta, kadına yüklenen bu 'özgürlük savaşçısı' rolüyle, kadın ulusun özgürleşmesinin bir şartı olarak ele alınmaktadır. Bu anlamda Kürt milliyetçi hareketinin diğer milliyetçi hareketlerden farklı bir yaklaşım ortaya koymadığı görülmektedir. Kürt milliyetçi hareketinin yapısı da ataerkildir ve kadın eşitliği, özgürlüğü konularında kuralları kendi belirlemekte, kadının özgürleştirilmesi söylemiyle geleneksellik karşıtı bir duruş ortaya koyduğunu iddia etse de durum tam aksidir. Koçal, bu konu da Nagel'in *"bu rolleri belirleyen senaryoların esas olarak erkekler tarafından, erkekler için, erkekler hakkında yazıldıklarını söyleyebiliriz. Kadınların bu senaryolarda oynadıkları roller, tanımı gereği yardımcı rollerdir ve erkeklerin kadınlık ve kadınların toplumdaki yeri hakkındaki cinsiyetçi normlarını yansıtır"* açıklamasını uygun bulmaktadır (Koçal, 2014).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Kürt kadınlar 1980'lerden sonra kamusal alanda görünür olmaya başladıklarında ilk olarak ana, gerilla, siyasetçi gibi farklı kimliklerde birden görünür oldukları artmıştır. Hem Kürt hareketi hem de kadın hareketi olmanın ortak özelliklerini taşıyan Kürt kadın hareketiyle ilgili Kürt hareketinden bağımsız olmadığı ya da ayrılmasına izin verilmediği konuları tartışılmıştır. Kürt kadın hareketi Kürt siyasi hareketi içinden doğması dolayısıyla kendi özgün ve bağımsız hareketini gerçekleştirebilme konusunda zorluklar yaşamaktadır. Her ne kadar Kürt hareketi tarafından güçlendiriliyor izlenimi verilse de kadınların kendi özerk hareket alanlarını tam olarak oluşturamamaları, hareketlerinin varlığını ve gelişmesini hep Kürt hareketine ve özellikle Öcalan'a borçlu olduklarını düşünmeleri onların feminist kadın hareketleriyle aralarına mesafe koymaktadır. Çalışmada incelenen hem sivil alandaki hem siyasi alandaki hem de dağdaki Kürt kadınların Öcalan'a ciddi bir kutsiyet attetikleri onu erkekliği aşmış biri olarak tasvir ederek yücelttikleri ve yaşamlarını ona adadıkları görülmektedir. Öcalan vurgusu üç bileşende de görülmekle birlikte en fazla vurgu dağdaki kadınlar tarafından yapılmakta Öcalan aşkın varlık olarak görülmektedir. Öcalan'ın bu derece öne çıkarılmasına tek eleştiri ise sivil alandaki küçük bir azınlık olan Kürt kadınlardan gelmekte, onların eleştirileri de doğrudan Öcalan'a değil onu yüceltenlere gelmektedir. Nihayetinde bir erkek olan Öcalan'a yapılan özel vurgu ve kadınların kendilerini ona adadıklarına dair söylem hareketin ataerkillik karşıtı söylemleriyle de çelişmektedir.

PKK'nın kadın militanlarından sembolleşmiş olan Zilan, Beritan, gibi figürlerin hem sivil, hem siyasal hem de illegal mücadele alanındaki kadınlar için sembol olduklarını görmek mümkündür. Bu

anlamda bu üç alandaki kadınların hepsinin kimi Kürt kadınları da tanrıçalaştırmalarının, onlara kutsiyet atfetmelerinin söz konusu olduğunu görmek mümkündür.

Kürt kadın hareketi feminist mücadele yerine Kürt hareketi için mücadele vermeleri, Kürt hareketinden bağımsız bir kadın hareketi olamamaları, Öcalan'ı aşırı kutsallaştırmaları dolayısıyla feminist hareketlerce eleştirilmekte ve ne kadar feminist oldukları sorgulanmaktadır. Türkiye'deki güçlü kadın hareketlerinden olan Kürt kadın hareketinin bu eleştirilerin hedefi olmamak için Öcalan mitini aşma ve Kürt hareketinden bağımsızlaşma adımlarını gerçekleştirmeleri gerekli görünmektedir.

Kürt kadınlar için iki defa eşitsizlik ve baskı durumu olduğunu varsayarak hareketleri siyah feminizmle ilişkilendirilmektedir. Bu görüşe göre Kürt kadınlar Türkiye'deki diğer kadınların ataerkillikten ve cinsiyetçilikten kaynaklı ezilmişliklerini paylaştıkları gibi Kürt kimliklerinden dolayı da ezilmekteler. Üçüncü bir ezilmişlik olarak Kürt kadın hareketinin dışında onu çevreleyen Kürt hareketinin de Kürt kadınları baskılama ve ezmesinin söz konusu olup olmadığının araştırılmasının Kürt kadın hareketine yöneltilen eleştirilerin ne derece haklı-haksız olduğunu göstermesi yönüyle önemli olduğu düşünülmektedir. Bu durum ayrıca Kürt kadın hareketinin temel karşı duruş noktalarından biri olan ataerkillikle de kendi yapıları içinde ne derece mücadele ettiklerini gösterebilmesi yönüyle önemlidir.

KAYNAKÇA

- Arat, N. (2010). *Feminizm'in ABC'si*, İstanbul: Say Yayınları, 2. Baskı.
- Arneil, B. (1999). *Politics and Feminism*, Oxford: Blackwell Publishers
- Apak, M. (2004). 1980-90 Arası Türkiye'de Kadın Hareketinin Gelişim Süreci ve 2000'lere Yansıması: Farklılıklar, Tartışmalar, Ayrışmalar, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Master Tezi), İstanbul.
- Ataman, M. (2009) Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti, *Alternatif Politika*, Cilt. 1, Sayı. 1, s. 1-41.
- Aydın, D. (2009). Politik Katılım-Özgürleşme Geriliminde Kürt Kadınları: Handan Çağlayan ile Söyleşi, *Toplum ve Kuram* (2). 231-238.
- Bianet (2015). Kadınlar Kongre Jinên Azad'ı Kurdu, <http://bianet.org/bianet/kadin/161974-kadinlar-kongra-jinen-azad-i-kurdu> (20.05.2016).
- Çağlayan, H. (2009). "Kürt Kadın Hareketi Deneyimi" , 2009 Kadın Kampı Tartışmaları (02.09.2009).
- Egbatan, M, Şahin G (2014). "Uluslararası İlişkilerde Feminist Yaklaşımlar", Uluslararası ilişkiler Teorileri Temel Kavramlar (Mehmet Şahin ve Osman Şen), Ankara: Kripto
- Evrensel (2014). "Ataerkillik algı değişmeden hangi komisyon şiddeti çözecek?" <http://www.evrensel.net/haber/99191/ataerkillik-algi-degismeden-hangi-komisyon-siddeti-cozecek> (02.06.2016).
- Heywood, A. (2011). *Siyasi İdeolojiler*, (Çev. Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Alkan), Ankara: Adres Yayınları
- Hooks, B. (2012). *Feminizm Herkes İçindir*, İstanbul: Bgst.
- Hughes, C. (2002). *Key Concepts in Feminist Theory and Research*, London: Sage Publications.
- Hutchinson, J. R., Mann, H. S. (2006). Gender Anarchy And The Future Of Feminisms In Public Administration, *Administrative Theory & Praxis*, 28 (3), 399-417.
- Karadağ, A.; Sabancılar, S. (2013). Toplumsal Cinsiyet'ten 'Çoklu Kesişen Farklılıklar'a Küreselleşme ve Kadın, <https://www.yumpu.com/tr/document/view/17602844/a-kuresellesme-ve-kadn-inonu-universitesi> (31.12.2015).
- Kaya, G. (2012). Radikal Demokrasinin Kurucu Gücü Olarak Kadın Özgürlük Deneyimleri", *Kapitalist Moderniteye Karşı – Alternatif Konseptler ve Kürtlerin Arayışı Konferansı* (3-5 Şubat 2012), Hamburg

Üniversitesi, Hamburg.

- Kılıç, H. (1998). *Kadının Batı Serüveni I: Kölebeylikten Derebeyliğe Tarih ve Kadın*, Ankara: Art Yayınları.
- Koçal, A.V. (2014). Kürt Kimliğinin Toplumsal Evrimi Bağlamında Geleneksel Aileden Modern Bireye: Kürt Kadınının Toplumsal Değişim Dinamiklerinden Biri Olarak Çatışma Ortamı, *Savaş ve Siyasal Şiddette Hafıza ve Toplumsal Cinsiyet Genç Araştırmacılar Konferansı* (25-27 Nisan 2014), Sabancı Üniversitesi, İstanbul.
- KJK (2013). Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi KJB- Yüce Kadınlar Topluluğu Özünde Evrensel Bir Kadın Mücadelesidir, <http://www.kjk-online.org/hakkimizda/?lang=tr> (20.05.2016).
- Mengünoğlu, G. (2006). Farklılık, Toplumsal Cinsiyet Ve Kente Göç; İkinci Kuşak Göçmen Kürt Kadınlarının Kimlik ve Cinsiyet Deneyimleri, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Master Tezi), Ankara.
- Notz, G. (2012) *Feminizm*, Çev. Sinem Derya Çetinkaya, Ankara: Phoenix.
- Osmanağaoğlu, H. (2014). "Barış Süreci'nde Kürt Kadın Hareketi ya da Önce (Neden) Kadınları Vurdular", <https://tr.boell.org/tr/2014/11/13/baris-surecinde-kurt-kadin-hareketi-ya-da-once-ned-en-kadinlari-vurdular> (02.05.2016).
- Özcan, S. (2011). "The Dual Identity of Roza Journal: Womanhood and Ethnicity in the Context of Kurdish Feminism", *TJP Turkish Journal of Politics* 2(2), 41-56.
- Özçatal, E. Ö. (2011). "Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler*, 1(1) 21-39.
- Özekici M. (2014). Türkiye'de Hegemonik Erkeklik Olgusu Ve Serdar Akar Filmleri, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Özgökçe, Z. (2011). "Önderliğin Feminizmle İmtihani", *Qijika Reş* (4), 40-44.
- Özgökçe, Z. (T.y). "Bağımsız Kürt Kadın Örgütlenmelerine Karşı Politik Hazımsızlık" (Qijikares-Radikal Politika Dergisi Sayı 1 https://www.academia.edu/1473027/Ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1z_K%C3%BCrt_Kad%C4%B1n_%C3%96rg%C3%BCtlenmelerine_Kar%C5%9F%C4%B1_Politik_Haz%C4%B1ms%C4%B1z_l%C4%B1k (20.05.2016).
- Paker, H. (2011). Kimlik Siyaseti ve Türkiye'deki Kadın Örgütlerine Katılım. *TUSEV&CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) II Türkiye Yan Raporları*, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Sakina (2013). Kürt Kadın Hareketi Deneyimine Kısa Bir Bakış (19.09.2013), <http://kafasesleri.blogspot.com.tr/2013/09/kurt-kadin-hareketi-deneyimine-kisa-bir.html> (02.05.2016).
- Şerbetçi, D. (2013). Postkolonyal Feminizm Bağlamında "Küresel Kız Kardeşlik" Kavramının İncelenmesi: Hindistan Örneği, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Master Tezi), Aydın.
- Tahincioğlu, N.; Ova, N. (2015). "Counter Publicity of Kurdish Women Journals: ROZA as an Alternative Media Exam", *Review of Journalism and Mass Communication*, 3(1), 35-52.
- T24 (2011). "Kürt anarşistler PKK'yı anlatıyor", <http://t24.com.tr/haber/kurt-anarsistler-pkkyi-anlatiyor,172403> (20.05.2016).
- T24 (2016). "Figen Yüksekdağ: Bizi Meclis'in dışında bırakmaya çalışanlar, HDP'nin sokaktaki yansımalarından nasıl kaçacak?" <http://t24.com.tr/haber/figen-yuksekdag-bizi-meclis-disi-birakmaya-calisanlar-hdpnin-sokaktaki-yansimalardan-nasil-kacacak,340835> (02.06.2016).
- Wollstonecraft, M. (2007) *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*, Çev: Deniz Hakyemez, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Yalçın-Heckmann, L. (1999). Kürt Kadınlarının İmajı - Bazı Eleştirel Değerlendirmeler, (119),

- Yılmaz, İ. (2006). "1990 Sonrası Türkiye’de Demokratikleşmeye Kadın Hareketinin Etkisi: Tck Kadın Platformu Örneği", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Yüksekdağ, F. (2015). Kürt Kadın Hareketi Türk Siyasetini Şekillendiriyor, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2015/03/turkey%c2%adwomen%c2%adin%c2%admiddle%c2%adeast%c2%adfigen%c2%adyuksekdag.html#> (02.05.2016).
- Yüksekdağ, F. (2016). Yüksekdağ: Ataerkil Faşizme Karşı Birleşik Mücadele Yürütülmeli, <http://www.dayanisma.net/2016/04/02/yuksekdag-ataerkil-fasizme-karsi-birlesik-mucadele-yurutulmeli> (25.05.2016).